

ՏՆՕՐԷՆ ԽՄԱՐԳԻՐ

ԵՒ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՅՈՒ

ՆԻԿ. Մ. ԹԻԻՂԵՆՅԱՆ

ԽՄԱՐԳՐԱՏՈՒՆ

Պալատի Բերդիպե Բաղար

Իրի Խանի Դեմը Սառար Բաղար

Դոց Թիւ 13

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն

ՄԱՐԿԱՆԻՐ 20 ԳՐ. ՍՈՒՄԱՐ

ՈՍԿԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ունեւոր

Կ. Պօլսոյ համար

Տարեկան 772. 100

Վեցամսեայ 50

Եռամսեայ 25

Գաւառաց համար

Տարեկան 772. 150

Վեցամսեայ 75

Եռամսեայ 40

Օտար երկիր տրվն. 40 ձրք.

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն

ՀԱՅՈՑ ՀԱՄԱՐ ԿԱՐԵՒՈՐ

ԺԱՄԱՆԱԿ ՄԸ

Ամերկայի երեւելի լրագիրներէն մէկուն մէջ այս փեր. նազարով յօդուած մը կ'տեսնուի, որ Թուրքիոյ ներքինը բնակող Ամերկացի մը գրած ըլլալով, Աւետարեւ այս անգամ յառաջ կ'ընեն զայն, իր խորհրդածութիւնն ալ յաւելցնելով ի ստորեւ. Մեք ես կարեւոր համարելով զայն հարկ կը դատարմք յառաջ բերել իր ամբողջութեամբը.

«Դիւանաւոր նիւթը որուն վերայ կ'մտածուի եւ կ'խօսուի տեղւոյս ժողովրդեան մէջ, կըսեն նամակագիրը, Հայ ազգին ազազայ քաղաքական վիճակն է. Հարստահարութիւնը, որուն դարերէ հետէ նշաւակ են Հայք, եւ զորս Ամերկացի մը դժուարաւ կրնայ երեւեկայել, այս տարի յետին ծայր հասած թըռուեցաւ. Հարկապահանջութիւնը, ժողովրդեան տուններն ինչեւեռող զորաց գրկանքը, եւ անկանոն զօրաց տարալար վարմունքը, Հայ ժողովրդէն շատերը վշտաց եւ տառապանաց անդունդը քարտեցին.

«Հայք կ'յուսային թէ, եթէ խաղաղութիւնը հաստատուէր, իրենց տառապանքը դուրսէ քիչ մը պիտի թեթեւնար, բայց ամիսներ անցան յորմէ հետէ խաղաղութիւնը հաստատուեցաւ, դեռ փշտակողութիւնը վախճան չաւաւ. եւ չեղեւ թէ գոնէ դոյզն թեթեւուի մը պիտի ըլլայ տառածելի բեռանց, ընդ որովք կը հեծէ այս թշուառ ժողովուրդը.

«Երբ յոյսը կ'հեռանայ, սիրտը կ'հիւանդանայ, կըսէ առաջը. հիշդ այսպէս եղած է այս ժողովրդեան համար.

«Այսչափ տարիներու հարջատահարութիւնը չէր կրնար

չմտածել ժողովրդեան ինքզինք կառավարելու կարողութեանը, թէ արդարեւ այսպէս եղած է. կ'վայելն Հայոց մէջ գլխաւոր անձինք, որ կ'փափաքին ազգին գոնէ ըստ մասին ինքնօրինութեանը. Այս տեսութիւնը շարժում մը յառաջ բերած է ազգին մէջ, այնպէս որ ոմանք, որ կրնան «Մանուկ Հայաստան» կոչուիլ, կ'աշխատին ըստ կարի ազնուացնել ազգը, Այս շարժման արդիւնքն է այլեւալ ընկերութեանց կազմութիւնը Հայ ժողովրդեան յառաջադիմութեանը համար.

«Յիշեալ շարժումը կ'ազդէ արդարեւ քաջակերութիւն, բայց չէ առանց սխալման. Գաղաքիս ընկերութիւններէն երկուք կամ երեքը միայն կ'դժբաժեն ժողովուրդը բարձրացնելու յարմար միջոցներ, Հիմունք՝ որոց վրայ կ'ջանան ընդհանրապէս կանգնել ազգային յառաջադիմութեան շէնքը՝ են դատարարութիւն եւ հայրենասիրութիւն. Անցեալ կիրակի բաւական երկար խօսեցայ մտաւայ գիւղի մը ուսուցչին հետ, որ այսպիսի ընկերութեանց կազմութիւնը նախանձախնդիր է. Թողորեցի զնա ժողովել պատահիները եւ տղոց կիրակի օրեր Սուրբ գիրք սորվեցնել, Երիտասարդը ըսաւ. թէ ժողովուրդը տակաւին տգէտ է այս բանին համար եւ կ'պնդէր թէ պէտք էր նախ քերականութիւն եւ ուրիշ հարկաւոր գիտութեանց սկզբունք սորվեցընել եւ հայրենասիրութեան ըզգացում տալ անոնց, երբ, կըսէր, ժողովուրդը կրթութիւն եւ ազատի այժմու հարստահարութեան, ան ատեն յարմար կ'ըլլայ Սուրբ գիրք սորվելու եւ հետեւելու անոր վարդապետութիւններուն. Կարծեմ թէ ազգին լուսաւորեալներուն մեծ մասին կարծիքն այս է.

«Ինչ կ'թուի թէ արդի ժա.

մանակը շատ կ'տրեւորէ Հայոց պատմութեան մէջ, եւ կ'բազմամ որ Ամերկացի ֆրիստան. եայք միանան մեզի հետ աղթութիւն որ այս ժողովուրդը վերջապէս ընդունի մաքուր ֆրիստանէութիւն մը, որ միայն պիտի պահէ զնա իյնալէ օրդէն սպառնացող անհաւատութեան մէջ.

Վերոյիշեալ նամակը գրողը գուր կ'ցուցնէ Հայոց անոնց տառապանաց համար, եւ կը բաղձայ օգնել անոնց ազատիլ եւ ազնուանալ իբրեւ ազգ. Բայց իբրեւ ճշմարտասէր եւ ճշմարտախօս, կ'ցուցնէ նաեւ մեծ սքախալը զոր Հայք ի վտանգի են գործելու իրենց վիճակին ըզձալի բարոյութեան ի դժուր դնելու եղանակին կողմանէ.

Յայտնի է թէ անոնց վիճակին քաղաքական փոփոխումը կախում ունի Բ. Դրան կամքէն ու եւրոպ. տէրութեանց միջնորդութենէն. Բայց ինչ որ ըլլայ Հայոց ազգին քաղաքական կացութիւնը, անոնց բարձր վիճակի մը հասնելը կախեալ կայ մեծաւ մասամբ իրենցմէ, ազնուացնելու իրենց իմացական եւ բարոյական յառկութիւնները.

Արդ, ազգ մը չկրնար յարմար ըլլալ ինքզինք կառավարելու եւ ստանալու օգուտները որ յառաջ կ'գան բարեկարգ ազատութենէ, Թուրքանութիւն, աշխարհագրութիւն եւ ուրիշ բնական գիտութիւններ միայն սորվելով. Բնաւորութիւն, աստեղագիտութիւն եւ երկրաբանութիւն կարող չեն ինքնին անձնուրաց եւ առատաձեռն դործել անձնասէր մարդը. Ոչ ոք հայրենասէր կ'ըլլայ երկրաշափութիւն կարգաւոր, Գիտութիւնը զօրութիւն է, բայց զօրութիւնը թէ ի բարին եւ թէ ի չարն կրնայ դործածուիլ Մեծագոյն հարստահարիչ եղած են անոնք որ մեծ գիտութեան տէր եւ իրենց ժամանակին ե.

րեւելի հանճարներ էին. Մարդիկ կ'արօտ են այնպիսի դատարարութեան որ ոչ միայն միտքը կ'կրթէ եւ կ'զարգացնէ, այլեւ սիրտը կ'զարգարէ բարոյական առաքինութիւններով. Վաշինկթոն, իւր վերջին խօսքին մէջ առ Ամերկացիս, կըսէ թէ առաքինութիւնը եւ բարեպաշտութիւնը ճշմարիտ հիմունք են որոց վրայ կ'կենայ Ամերկայի ազգին յաջողութիւնը. Որչափ ճշմարիտ է այս խօսքը, վիկթօրիա թագուհին նոյն դասը կը տայ Ամերկացի թագաւորի մը որ գրաւ հարցուցած էր թագուհւոյն թէ ինչ է որ զԱմերկացիս գերազանց կընէ քան զԱմերկացիս թագուհին Սուրբ գիրք մը զրկեց թագաւորին, սա խօսքերը գրելով անոր. «Աս գիրքին մէջ է Ամերկացւոց մեծութեան գաղտնիքը.

Աւետարեւի այն յօդուածները որոց վերնագիրն է «Եւրոպ. Սուրբ գիրք կամ անհաւատութիւն», կ'ցուցնեն թէ ինչպէս կործանելի է անհաւատութիւնը ընկերական եւ ազգային բարոյաւաճման, եւ որչափ նպաստաւոր է այս բարոյաւաճման Աստուծոյ խօսքին ազդեցութիւնը, եթէ ներգործէ մարդոց սրտերուն.

Մեզի կ'թուի թէ հիմայ սաստիկ միտում կայ Հայոց մէջ անապաշտութեան եւ եկեղեցական գերութեան զօրութիւնը խորտակելով զահաւիժել յանդունդ անկրօնութեան եւ անհաւատութեան. Շատերը կը կարծեն թէ լուսաւորութեան նշան է ուրախալ Աստուծոյ եւ հանդերձեալ կենեաց գոյութիւնը. շատերը կ'աղաղակեն. «Բարոյներ ունենանք, լրագիրներ հրատարակենք. Գիրքեր տըպենք, յառաջանանք բնական գիտութեանց մէջ, եւ ըլլանք լուսաւորեալ ազգ. հանդերձեալ աշխարհի մը վերաբերեալ բաներու հետ դժուր չունինք.

Այսպէս կ'լսենք որ Կ. Պօլսոյ

մէջ կիրակիէ կիրակի եկեղեցի դադողներուն մեծագոյն մասը բնիկ է. Պօլսեցի չեն այլ դրսեցի, «եկեղեցւոյ յարելու ենք» կըսեն, «ի սէր ազգին» բայց եկեղեցւոյ վարդապետութիւնն, ներուն հաւատալ և անոր ծէսերը պահել երթալով կ'ընեն. զի. թուրքիոյ գրեթէ բոլոր Հայք հիմայ հարկաւոր և օգտակար կ'համարին լոկ դաստի. արեւելութիւնը, իսկ կրօնական հաւատքը շատերը չեն համարեր կարեւոր:

Այս քստ մեզ մեծ վտանգ է, որուն դէմ բոլոր ճշմարիտ ազգասէր Հայք միանալու են. քստ մեզ անհաւատութիւնը և անաստուածութիւնը, թէ տեսակներ և թէ գործնականը, մեծագոյն թշնամիք են անձնական, բնկերական և ազգային բարգաւաճման. Այս չարեաց առաջը մէկ կերպով միայն կըրնայ առնուիլ. անարգանքը կամ բռնութեամբ միայն անհաւատութեան առաջը չառնուիլ, և ոչ եկեղեցական դրութեան մը արտաքին ծէսերը պահել տալով:

Աստուածաշունչը փառաւոր կազմել տալով և եկեղեցւոյ մէջ ժողովրդեան համարել տալով, կամ գրարար լեզուն սորվեցնելու համար դպրոցներու մէջ գործադրելով անհաւատութեան առաջը չառնուիլ, այլ Աստուածաշունչն ալնպէս գործածելով ինչպէս էրմանայ վիթրորիա թագուհին իր նամակին մէջ առ Ափրիկեցի թագաւորն, այսինքն, աշխարհարար կամ ժողովրդեան ծանօթ լեզուով կարգալով զանաւան տան մէջ, այնպէս որ Աստուածաշունչին պատգամները, վարդապետութիւնները և պատուէրները ծանօթանան ամեն անհատի և ազգեն անոր սրտին: Արդարութեան և սիրոյ օրէնքը զոր Աւետարանը կ'սորվեցնէ՝ մի միայն օրէնքն է որ կ'պահէ անգործութիւնը, միանգամայն կուտայ ազատութիւն. այս օրինաց հնազանդին է ընդհանուր մարդկային երջանկութեան միակ միջոց, ամեն բարեաց ճշմարիտ աղբիւր:

Թող Հայք գովեն և զրուստեն հայութեան ոգին. այս բարւոք է. Հայք սիրելու են իրենց ազգը, և ջանալու են զարթոյցանել ճշմարիտ ազգային ոգի. բայց թող գիտնան որ այս միայն բաւական չէ. ասոր հետ թոյլ տալու են նաև որ մարդիկ իրենց Աստուածոյ հետ յարաբերութիւններուն մէջ աղատ ըլլան քստ իդէոմատաց վարուելու, ընդունելու են միեւնոյն եղբայրական սիրով ամեն Հայ առանց խառն:

Բութեան կոնից, և մանաւանդ թող սրախանան տեսնելով իրենց մէջ ազգեցական համար եղած ջանքերը, զի այն Աստուծոյ խօսքին ազգեցութիւնն է որ պիտի օրհնէ ուսումն ու դաստիարակութիւնը, և պիտի տայ Հայոց այն բարձր ազգային բարոյականը որ վերջապէս պիտի բերէ ազգին քաղաքական վիճակին մէջ այն փոփոխութիւնը որուն այնպէս անձկանօք կ'փափաքին Հայք:

Ազգ. ժողովը գումարման հրաւիրուած է վաղն ուրբաթ սեպտ. 21 ի Մայր եկեղեցի, Օրակարգ ունենալով

- 1) Խնդիր ազգ. ուղղակի տրոց.—Շարունակութիւն վիճարանութեան ի վերայ Համալսարանի տեղեկագրոյն.
- 2) Խնդիր վերադն. Սահման վիճար. ի վերայ Նիսն. Դիւանի տեղեկագրոյն.
- 3) Խնդիր Ղալաթիոյ թաղեցւոց.—Վիճար. ի վերայ Մայր Դիւանի տեղեկագրոյն.
- 4) Խնդիր Հիսար և Պոյաճի գիւղ միացեալ թաղից երեսփ. ընտրութեան.—Վիճար. ի վերայ Նիսն. Դիւանի տեղեկագրոյն.
- 5) Խնդիր երեսփ. ընտրութեան իրաւանց Կարսայ եւ Բուսնուքի վիճակաց.—Վիճար. ի վերայ Նիսն. Դիւանի տեղեկագրոյն.
- 6) Բողոքագիր Տիգրանակերտի դադարեալ Առաջնորդ Տ.Փիլիպպոս եպս.ի.—Վիճար. ի վերայ Յարաբ. Դիւանի տեղեկագրոյն.
- 7) Ընտր. կրօն. և քաղ. ժողովոց պակասեալ անդամոց:

Գահութեամբ կ'իմանամք թէ Չմիւռնիոյ առաջնորդ. Գեր. Տ Մելքիսեդեկ եպիսկոպոս Մուրատեան, որ արդէն Յրդ. կարգի Մէճիտիէ պատուանշանն ունէր, այս անգամ 2րդ կարգի պատուանշանն ստացեր է:

—Խորիմեան օրագրանի համար քանի մ'օրէ ի վեր տեղույս թերթերը կ'ծանուցանեն թէ՛ անյապաղ վարագայ վանքը պիտի մեկնի, Մեք ասկէ երեք ամիս առաջ Ն. Սրբազնութեան ուղեւորութեանը համար ելած անցագրին ալ տեսնաք, բայց նա դեռ հոս կ'գտնուի, ուստի մինչև որ Ն. Սրբազնութեան նստած չողենաւուն՝ վոսիլորէն Սե ծով մտնելը չտեսնենք չպիտի հաւատանք թէ Խորիմեան օրագրան մայրաքաղաքէս մեկնել է, թող որ եթէ երթալիք տեղը Լոնտրո կամ Բարիդ լինէր՝ մինչև ցարդ քսան անգամ գացեր էր:

—Ընդհ. ժողովոյ Ա. Ատե. նապետ Ասլանեան Ստեփան բաշա՝ 2-3 շաբաթէն կ'մեկնի

մայրաքաղաքէս ընտանիօք Պէ. րութ երթալու:

—Փունջ կըսէ թէ մեր եկեղեցական դասուն մէջ հանրազիր մը կատարողութիւնը Ս. Պատրիարքին մատուցանելի, խնդրելու համար որ՝ դատաստանական խորհրդոյ նախագահութեան, կամ որ նոյնն է՝ պատր. փոխանորդութեան պաշտօնը, զոր այժմ Արթ. Խօշտամեան հայր սուրբը կ'վարէ, աւելի արժանաւոր և բանիբուն եկեղեցականի մը յանձնուի:

—Վանէն հասած մասնաւոր տեղեկութիւնք կ'ծանուցանեն թէ, Ռուսիոյ և Անգղիոյ հիւպատոսներն օգոստ. վերջերը շրջագայութեան մ'ենկելով վանայ մօտակայքը, Երեմիա սրբաղան վարագայ վանքին մէջ կոչուեց մը տուել է յիշեալ հիւպատոսաց:

—Իսկիւտարցի Երեստա նուն հրեայ 20ամեայ պատանի մը Հոյաստանեայց եկեղեցւոյ անդամ ըլլալու փափաք յայտնելով, այս կիր. օր Ս. Փրկչի մատրան մէջ մկրտուել է:

—Դեղիշանի Կէօք-Թաշա նուն գիւղէն Տաճկներն երկու հայազգի աղջիկ փախցնելով իրողութիւնը հեռագրաւ Կար. նոյ կուսակալին հաղորդուելուն վրայ, Դերջանի գայմադամը խել մը հեծելագոր կ'հանէ և տանուէ, որոնք տաճկաց մէկ քանին կ'ընեն և միւսներն ալ բռնելու կաշխատին:

Թերթերն մինչև մամուլը դրուելու պահուն, քաղաքական հեռագիր մը չկայ հասած այս առաւօտ:

ԴՐԱՄԱՅԱՆ	
Այս առաւօտ բացուեցաւ	12.36
Բումէլի	45.23
Թղթադրամ	750.00
Պղինձ	550.00

ՎԵՐՁԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երեկ Բ. Դուռը պաշտօնէից արտաքոյ կարգի ժողով զուամբեցաւ:

—Կայսեր անձնական գանձուն վերադարձութիւնը՝ Սուլթանին նախկին սենեկապետներէն հաճի խալէտ պէյի յանձնուել է:

—Գանձալին բարւոքմանց յանձնաժողովն արդէն իր գործըն աւարտած լինելով, երէկ պաշտօնէից ժողովոյ որոշմամբ երկու մասի բաժնուել և զատ յանձնախմբեր կազմուել են, մին Արդր. գործոց պաշտօնեայ Սաիտ բաշայի նախագահութեամբ՝ գանձալին հասուլից վրայ, միւսն ալ Ներք. գործոց պաշտօնեայ Գատրի բաշայի նախագահութեամբ՝ ծախուցը վրայ հսկելու պաշտօնով:

—Ռուսական թերթերը խորհուրդ կ'տան Ռուսիոյ կառաւարութեան, որ Արեւելեան խնդրոյ մասին՝ Աւստրիոյ հետ համաձայնի և համակարծիք ըլլայ:

—Յէպա իր մէկ նշանաւոր յօդուածին մէջ կ'հաւատէ թէ եռակ դաշնակցութիւնը ընաւ չէ խզուած, թէ Պիդմարք իշխանն այնքան անխելք չէ որ Ռուսիան թողով մինակ Աւստրիան բռնէ և ասոր ապաւինի թէ Պիդմարքի վիէննա բրածայցելութիւնը ոչ այնքան վշտանգաւոր է Գաղղիոյ որչափ աւելի սպառնական է Հունգարիոյ համար, որն որ առաւել պէտք է երկնի աղէկէ, զի Պիդմարք իշխանին այս ուղեւորութիւնը՝ սլավեան քաղաքականութեան յաղթանակը կ'ընշանակէ, որ յիշէ ահարկու հետեանքներով Հունգարիոյ համար:

—Չորու բանակող 15 վաշտ օսմ. զօրք մօտեցաւ Եանեա և Եէնիշէհր պիտի զրկուին:

—Հաւաստի կերպով ստուգուած է թէ՛ Եղիպտոսի պաշտօնէութեան գահեցեցութիւնը ոչ թէ նուպար բաշայի, այլ Բեադ բաշայի յանձնուել է:

—Արապ-Թապեայի խնդրոյն լուծման համար կազմուելիք խառն յանձնաժողովոյ՝ ըստ պարագետութեան կողմանէ ըստ պալատի պաշտօնակալ մը պատուիրակ ընտրուել է:

—Երէկ առնուած մասնաւոր հեռագիր մը կ'ծանուցանէ թէ Սերաստիոյ կուսակալ եւ կայս. Գոմիսէր Ապէտտին պէյ սեպ. 17/29ին խորհրդէն մեկնել է իր պաշտօնաքաղաքն երթալու:

—Մայրաքաղաքի անգղ. դեսպանատան նախկին Ա. քորտուղար Պ. Պարրինկ՝ Կիպրոսի արքունի կառավարող խնդրոյն կարգադրութեանը համար անգղական կառավարութեան կողմէն Գոմիսէր ընտրուելով Կիպրոս զրկուել է:

—Հերսէքի գաւառը Նէվէսիի մէջ քրիստոնեայք ոտք երկելով ու խռովութիւն մը յարուցանելով աւստր. զօրաց դէմ տեղի ունեցած կռուին մէջ երկուստէ 20-25 հոգի սպաննուել են, իսկ աւստր. զօրքերն տպաւորմանց գլխաւորներն յաջողոր են բռնելու վիրթիմ պէրկի դուքսը Նէվէսին պիտի երթայ սոյն խռովութեան դէպքին վրայ քննութիւն բանալու:

—Թաշլեճայի վրայ վրթորիկ մը բրդելով, աւստր. պահակ զօրքերն յիւրեմն քուներ տարուել են, ճայնիցայի մէջ ալ 2 կամուրջ քանդուել է, Աւստր. զօրքերն դեռ վրաններու տակ կ'ընկնին:

—Երէկ Գանձատունը կատարուած Բումէլիի վիճակահանութենէն 300.000 Քրանքի առաջին պարգեւը շահողն եղեր է 18.230 թիւ կրող արժէտունք:

